

Original Research

***Gender Analysis of Students' Attitudes Towards
Active Women's Political Participation***

Maryam Montazeri¹,

Afsaneh Tavassoli^{*2},

Zahra Mirhosseini³

Abstract

During the socialization process, individuals internalize some attitudes and beliefs on social and political occasions, in line with the prevailing culture of the case. In this study, the attitude toward active political participation of women between male and female students has been examined. The sample size according to Cochran's formula is equal to 370 male and female students living in Tehran. Data were analyzed using Pearson correlation coefficient, simultaneous regression and Fisher's test using survey method and questionnaire technique.

Findings showed that there was no significant relationship between socio-economic status and attitudes toward women's active participation and among the variables affecting students' attitudes toward women's active political participation were variables such as a feeling of political effectiveness (women: $r = 0.43$ and men: $r = 0.29$), the existence of gender stereotypes (women: $r = -0.50$ and men: $r = -0.35$), belief in patriarchy (women: $r = -0.58$ and men: $r = -0.37$) and glass ceiling (female: $r = -0.52$ and men: $r = -0.34$) showed the most effect and gender analysis emphasized the effect of the mentioned cases among female students more than male students. The low presence of women in politics can be due to political socialization, which has seen politics as masculine and marginalized women.

---

1. Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. momontazery@yahoo.com

2. Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir. **(Corresponding Author)**

3. Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. Z.mirhosseini@alzahra.ac.ir

Submit Date: 11/08/2021

Accept Date: 01/16/2022

Keywords

Political Participation, Gender Sociability, Gender Stereotypes, Glass Ceiling, Sense of Political Effectiveness.

Introduction

The existence of political participation in any society indicates development, and each society shows its level of development according to the credibility and degree it gives to the presence and activity of women, but in reality, women achieve equal positions with men in various fields. Social and political are facing serious obstacles (Pishgahi Fard, Zahedi, 2018: 26). Although in recent decades there have been changes in women's social and political relations and along with increasing literacy and the development of higher education, empowerment, and women's demands have increased, the level of women's political participation is low (Nazari, 2014: 162). Aronson (2002) believes that growing up in a traditional society leads to the acceptance of most prejudices. A group of women consider social participation and presence in social and political arenas necessary and a group of women do not prioritize social participation and in line with their traditional status and context, they define preference around their family. Social structures create positive or negative attitudes toward participation in individuals and influence actors through the family institution, the educational institution, the social learning process, and the socialization process. In some cases, the existence of gender stereotypes, under the shadow of patriarchy, perpetuates a kind of glass ceiling and creates an obstacle to women's activities. Individuals act to prevent social exclusion within the framework of social norms based on their gender stereotypes (Ezazi, 2001: 45 and 46). In the divisions of social forces, women are consciously or unconsciously marginalized and their growth and development is considered insignificant to others. This process affects women in all social and political spheres and indicates the existence of a kind of glass ceiling and prevents the advancement of women according to implicit and unwritten agreements (Wirth, 2002: 2). The glass ceiling is defined as a metaphor for the inequality of women against men and implies a patriarchal monopoly in developing countries (Shafi et al., 2019).

Methodology

The main purpose of this study is to "examine students' attitudes toward women's active political participation" between the two groups of female and male students. Students are considered as a group that has a higher social status and are more influential in political and social affairs. This research has investigated students' attitudes using a survey method. After collecting information by processing and entering the data into the computer and using SPSS software, statistical activities were analyzed at the descriptive and inferential levels of research findings. The statistical population of this study includes students of Tehran, Allameh, Al-Zahra, Imam Sadegh, Tarbiat Modares, and research universities who lived in Tehran. After taking the variance in the pre-test stage, using Cochran's sampling formula, 370 students were systematically selected and by proportionality, 205 female and 165 male students living in Tehran were examined.

Result

According to the results of the social and economic status of female students has a higher average than male students. In the simultaneous regression model, social and economic status, sense of political effectiveness, belief in patriarchy, belief in the glass ceiling and gender stereotypes as predictor variables and attitudes toward women's active political participation entered the equation as criterion variables. Aiming to compare male and female students, first using Fisher's conversion to compare multiple correlation coefficients, the findings indicate that there is a significant difference between male and female students. A comparison of predictor variables also shows that in both groups of male and female students, feelings of political effectiveness, belief in patriarchy, belief in the glass ceiling, and the existence of gender stereotypes can predict attitudes toward women's active political participation. But the social and economic situation is not able to predict the attitude towards women's active political participation. A comparison of standardized regression coefficients shows that belief in patriarchy and belief in the glass ceiling in female students has a higher coefficient than in male students. The presence of gender stereotypes has a higher coefficient in men and there is no difference in the standardized regression coefficient in the sense of political effectiveness. Based on this, the main hypothesis of the present study is confirmed. This means that the variables of a feeling of political effectiveness, belief in patriarchy, belief in the glass ceiling and the existence of gender stereotypes can predict attitudes towards women's active political participation. A comparison of groups shows a significant difference in the explained variance between groups. In the women's group, predictor variables play a greater role in explaining attitudes toward

women's active political participation. For women, the belief in patriarchy and the existence of a glass ceiling has the greatest impact, and for men, the belief in patriarchy and the existence of gender stereotypes have the greatest impact on a positive attitude towards women's active political participation.

Conclusion

The results of the study emphasize that students' attitudes are overshadowed by the culture of patriarchy and the existence of gender stereotypes, and this issue is not different between male and female students, although female students have more understanding and experience. Despite benefiting from the socio-economic status, students still follow the previous conditions and have not shown a change in their attitude towards women's active political participation and attending university has not created a positive attitude towards women's active political participation. Today, due to the expansion of higher education, women have a maximum presence in universities, but contrary to expectations, they do not show active political participation and have shown a minimal share. According to the research conducted in this field (Sadeghi Fasaee, 2015), women's participation in all fields not only does not have a systematic body and model but is also influenced by the discourse space of the ruling structure. Although women have become an influential and active force in the past, structural and social barriers and pressures to create a glass ceiling due to the hegemonic layers of power acceptance continue (Shafi, 2019: 1) and it can't be hoped that students due to the base that are leading to positive changes in this area.

References

- Abbott, P. & Wallace, C. (2018). An introduction to sociology: Feminist perspectives. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian)
- Aronson, E. (2004). Social psychology. Tehran, Roshd Press. (In Persian)
- Azazi, S. (2003). Family violence batterab women. Tehran: Published Sali. (In Persian)
- Bashiriyeh. H. (2019). Ostacles to political development in Iran. Tehran. (In Persian)
- Bashirieh, H. (2016). Political sociology: The role of social forces in political life. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian)
- Bastani, S. (2007). Gender and culture, values and attitudes. Tehran: Research Center For Culture, Art And Communications. 1th Edition. (In Persian)

- Beasley, C. (2016). What is feminism? an introduction to feminist theory. Tehran: Roshangaran and Women's Studies. (In Persian)
- Berns, R. M. (2001). Child, family, school, community: Socialization and support. Fort Worth, TX, USA: Harcourt College Publishers.
- Bourdieu, P. (1988). Homo academicus. Stanford University Press.
- Broujerdi, A. (2021). An introduction to the status of women in positions of power Case study of women's situations in Islamic Republic of Iran. *Women Studies*, 12(37), 1-23. (In Persian)
- Chi ,W. & Li, B. (2007). Glass ceiling or sticky floor? Examining the gender earnings differential across the earnings distribution in urban China , 1987-2004. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 243-263.
- Elmi, M. (2020). Participation and development: Some socio-individual factors related to the participation of the citizens of Tabriz. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 12(47), 93-102. (In Persian)
- Erickson, B. H. (2004). The distribution of gendered social capital in Canada. In: Flap, H. & Volker, B. (eds) The Creation and Returns of Social Capital. New York: Routledge
- Hashemi, S. & Shahraray, M. (2008). Students and families beliefs/values and textbooks contents on gender equality: Problem-Solving among secondary school female students. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 6(2), 27-46. (In Persian)
- Hyde, Janet Shibley. (2014). Half the human experience: The psychology of women. Tehran: Published Agah, 4th Edition. (In Persian)
- Gholamzadeh, D., Haghshenase Kashani, F. & Mohammadkhani, F. (2015). The influence of leadership style on the womens' glass ceiling beliefs. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 13(3), 197-275. (In Persian)
- Gorman, E. H. (2005). Gender stereotypes, same-gender preferences, and organizational variation in the hiring of women: Evidence from law firms. *American Sociological Review*, 70(4), 702-728.
- Grenfell, M. (2012). Bourdieu key concepts. Translator: Mohammad Mehdi Labibi, Tehran: Afkar Publishing. (In Persian)
- Jung, H. & Cho, J.(2020). Gender inequality of gob security: Veiling glass ceiling in Korea. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 25(1), 79-89.
- Khajehsarvi, Q. R. (2014). Factors affecting the political socialization of Iranian public university students. *Contemporary Political Studies*, 6(18), 31-55. (In Persian)
- Leaper, C. & Friedman C. K. (2007). The socialization of gender. Pp 561-587 in Handbook of Socialization: Theory and Research, edited by Grusec, J. E. & Hastings, P. D. New York: The Guilford Press

- Meera, M. & Yekta, K. (2021). The challenges to political participation of women in Afghanistan: Historical and cultural perspectives. *Asian Studies*, 9(1), 65–91.
- Meyers, L. S., Gamst, G. & Guarino, A. J. (2019). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Tehran: Published Roshd. (In Persian)
- Michelle, A. (2004). *Women's movement*. Translation by Homa Zanjanzadeh. Tehran: Nika Publishing. (In Persian)
- Naderi, A. (2015). Meta-analysis of political participation of Iranian students: an effective study of objective, motivational, subjective explanatory factors. *Sociological Review*, 24(1), 259-290. (In Persian)
- Nasseri, S. & Naseri, M. (2016). Study of effective factors on students' attitudes toward gender inequalities (Case study: Mehran city in 2015). *Ilam Culture*, 17(52-53), 98-114. (In Persian)
- Nazari, M., Alihosseini, A., Emam Joome Zade, S. J. & Poor Ranjbar, M. (2014). The relation between social acceptance and women's political participation. *Women Studies*, 5(9), 161-185. (In Persian)
- Niazi, M. (2014). A study of social and cultural factors affecting attitudes towards the gender schema of family, social and professional plans of women. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 12(2), 81-116. (In Persian)
- Panahi, M. H. (2007). *Sociology of women's political participation*. Tehran, Published: Allameh Tabatabai University, First Edition. (In Persian)
- Pishgahifard, Z. & Zohdi Goharpour, M. (2010). A review of the status and role of women in the Middle East political participation. *Quarterly Journal of Woman Society*, 1(1), 25-44. (In Persian)
- Rai, S. (2020). *Democracy, political participation and women: A study of Sikkim*. Philosophy PhD Thesis, Department of Political Science, Sikkim University.
- Rajabi Nejad, M. & Karimi Dastfani, T. (1398). *Gender gap index 2020 in Iran and the world*. Deputy of Economic Studies of Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture.
- Ritzer, G. (2008). *Contemporary sociological theory*. Tehran. (In Persian)
- Sadeghi Fassaei, S. & Khademi, A. (2015). Women's employment in the last four decades studies: A meta-analysis. *Journal of Woman in Culture Arts*, 7(2), 243-256. (In Persian)
- Safari, A. & Foroughi Abri, M. (2010). Glass roof and ways to break it for women in Iran. *Tadbir*, 217, 44-48. (In Persian)
- Safiri, K. & Mansoirian Ravandi, F. (2010). Gender clichés and social health: A study on men and women from Tehran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 13(2), 66-37. (In Persian)

- Schumaker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. Routledge, New York.
- Seyed-Emami, K. (2007). The political participation of university student in: Some predictive indicators. *Journal of Political science Association*, 2(2), 33-52. (In Persian)
- Shafi, A., Etebariyan, A. & Ebrahimzadeh Dastjerdi, R. (2020). Interpretive model of glass ceiling consequences for women with an emphasis on hegemonic layers of power acceptance. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 18(4), 69-126. (In Persian)
- Stephanie, G. (2000). Gender (Society now). Translation by Katayoun Baqaei. Tehran: Digar Publication. (In Persian)
- Tavasoli, A. & Saeidi, V. (2011). The impact of women's employment on power structure in eyvankey families. *Women in Development & Politics*, 9(3), 133-149. (In Persian)
- West, S. G., Finch, J. F. & Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* (pp. 56-75). Sage Publications, Inc.

مقاله پژوهشی

تحلیل جنسیتی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی

فعال زنان^۱

مریم منتظری^۲

افسانه توسلی^۳

زهرا میرحسینی^۴

چکیده

در فرایند اجتماعی شدن، برخی نگرش‌ها و باورها در افراد درونی می‌شود و در مناسبت‌های اجتماعی و سیاسی، همسو با فرهنگ حاکم، رفتار مورد انتظار بروز می‌یابد. در این پژوهش، نوع نگرشی که نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان وجود دارد در دانشجویان مورد بررسی قرار گرفته است. برای این منظور، تعداد ۳۷۰ نفر دانشجوی زن و مرد ساکن شهر تهران با استفاده از فرمول کوکران به‌عنوان حجم نمونه تعیین شدند و داده‌های جمع‌آوری شده از آنان با ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون همزمان و آزمون Z فیشر مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد بین متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و نگرش نسبت به مشارکت فعال زنان ارتباط معناداری وجود ندارد. از میان متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش دانشجویان

^۱ مقاله حاضر مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده ردیف اول در دانشگاه الزهراء می‌باشد.

^۲ کارشناسی ارشد گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

momontazery@yahoo.com

^۳ دانشیار گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

(نویسنده مسئول)

afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir

^۴ استادیار گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

Z.mirhosseini@alzahra.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۸

نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان، متغیرهایی چون احساس اثربخشی سیاسی ($r=0/43$ زن و $r=0/29$ مرد)، وجود کلیشه‌های جنسیتی ($r=0/50$ زن و $r=0/35$ مرد)، باور به مرد سالاری ($r=0/58$ زن و $r=0/37$ مرد) و سقف شیشه‌ای ($r=0/52$ زن و $r=0/34$ مرد) بیشترین تأثیر را نشان دادند و تحلیل جنسیتی، بر اثرگذاری موارد ذکر شده در بین دانشجویان زن بیشتر از دانشجویان مرد تأکید داشت. حضور اندک زنان در عرصه سیاست می‌تواند ناشی از جامعه‌پذیری سیاسی باشد که سیاست را امری مردانه تلقی کرده و زنان را به حاشیه رانده است.

واژگان کلیدی

مشارکت سیاسی، جامعه‌پذیری جنسیتی، کلیشه‌های جنسیتی، سقف شیشه‌ای، احساس اثربخشی سیاسی.

مقدمه و بیان مسئله

میزان مشارکت سیاسی در هر جامعه‌ای دلالت بر توسعه‌یافتگی دارد و تحت تأثیر مستقیم و غیرمستقیم برخی عوامل می‌باشد. هر جامعه بنا بر اعتبار و درجه‌ای که برای حضور و فعالیت زنان قائل است میزان توسعه‌یافتگی خود را نشان می‌دهد. اما در واقعیت، زنان برای دستیابی به موقعیت‌های برابر با مردان در عرصه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی با موانع جدی مواجه‌اند. بسیاری از نظریه‌پردازان و صاحب‌نظران بخش مهمی از این موانع را به شیوه جامعه‌پذیری، پیش‌داوری‌ها و کلیشه‌های جنسیتی منتسب کرده و مجموعه‌ای از عوامل را به‌عنوان موانع مهم و سد راه پیشرفت زنان در نظر می‌گیرند (پیشگاهی فرد و زاهدی، ۱۳۸۹: ۲۶). طبق آمار سازمان ملل زنان نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و دوسوم کارهای جهان را آنها انجام می‌دهند. این درحالی است که حدود ۱۰ درصد درآمد جهان برای زنان و تنها ۱ درصد مالکیت برای آنها است (آبوت و والاس، ۱۳۹۷: ۷۱). در ایران نیز مشارکت سیاسی زنان بسیار پایین است. جایگاه بالای شاخص «اثرگذاری سیاسی» (که از سه زیر شاخص حضور زنان در پارلمان، زنان در موقعیت‌های وزارت، میزان حضور یک زن در صدر ریاست بر کشور در ۵۰ سال گذشته تشکیل می‌شود) دال بر عدم پوشش شکاف جنسیتی در ایران است. به‌نحوی که ایران در این گزارش با یک روش‌شناسی ثابت و مشخص، از میان ۱۵۶ کشور جایگاه ۱۵۰ را به‌دست آورده است. مشارکت سیاسی در سطح بالا، دال بر زنده بودن جامعه و داشتن ارتباط دو سویه بین ساختارها و کنشگران می‌باشد (علمی، ۱۳۹۹: ۱۰۰). هریک از مقولات زن یا مرد بودن مبتنی بر یکسری

تصورات است که نوع نگرش و رفتار مورد انتظار را تداعی می‌سازد. مفاهیم و فرایندهای جنسیتی رفتار، افکار، اعمال و ارتباطات فرد را جهت داده و ساختارهای اجتماعی را شکل می‌دهند و به تداوم این فرایند کمک می‌کنند (نیازی، ۱۳۹۳: ۸۳). ارونسون^۱ (۱۳۸۱) معتقد است که بزرگ شدن در یک جامعه سنت‌گرا باعث پذیرش اغلب پیش‌داوری‌ها می‌شود. نگرش‌ها و ارزش‌های جوامع به‌خصوص جوامع در حال توسعه به لحاظ قدرت‌طلبی در حیطه ساختارهای مردسالارانه بوده و سبب انحصارگرایی برای مردان می‌شود (جانک و چو، ۲۰۲۰). زنان می‌بایست در کنار ایفای نقش اصلی خود در خانواده به‌عنوان مادر و همسر خانه‌دار به مسئولیت‌های اجتماعی هم‌پردازند و بسته به نگرش خود، مشارکت سیاسی را به صورت‌های گوناگونی انجام دهند. در دهه‌های اخیر تحولاتی در مناسبات اجتماعی و سیاسی زنان رخ داده و همسو با افزایش سطح سواد و گسترش آموزش عالی، ارتقای توانمندی، مطالبات زنان نیز افزایش یافته است (نظری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۲). گروهی از زنان، مشارکت اجتماعی و حضور در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی را ضروری دانسته و گروهی از آنان اولویتی برای مشارکت‌های اجتماعی قائل نیستند و همسو با جایگاه و بافت سنتی که در آن قرار دارند ارجحیت را حول خانواده خویش تعریف می‌کنند. این‌که زنان کدامین نقش اجتماعی را پذیرا باشند به عوامل بسیاری بستگی دارد که می‌توان به نوع اجتماعی شدن و فرایند جامعه‌پذیری افراد اشاره نمود. ساختارهای اجتماعی نگرش مثبت یا منفی نسبت به مشارکت در افراد ایجاد می‌کنند و از طریق نهاد خانواده، نهاد آموزشی، فرایند یادگیری اجتماعی و فرایند جامعه‌پذیری بر کنشگران تأثیر می‌گذارند.

در حقیقت، تعداد بسیار کمی از زنان هستند که قدرت سیاسی را جستجو و از آن استفاده می‌کنند. زنان در سیاست جدی گرفته نمی‌شوند و مردان به‌عنوان بازیگران اصلی عرصه سیاسی محسوب می‌شوند. به اعتقاد استفانی^۳ (۱۳۷۹)، تفاوت‌های مبتنی بر جنسیت ساخته ذهن انسان می‌باشد. نظام فرهنگی در هر جامعه‌ای با توجه به ارزش‌ها و هنجارهای موجود، اعمال

1. Aronson

2. Jung & Cho

3. Stephanie

تبعیض آمیزی علیه زنان اعمال می‌کند و موانعی را ایجاد می‌نماید و زنان را به حاشیه رانده و فعالیت آنها را در تمامی زمینه‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد (اریکسون^۱، ۲۰۰۴: ۲۹). در برخی موارد وجود کلیشه‌های جنسیتی، زیر سایه مردسالاری نوعی سقف شیشه‌ای را تداوم می‌بخشد و مانعی بر سر راه فعالیت زنان ایجاد می‌کند. کلیشه‌های جنسیتی «یکسری از تصورات ذهنی قالب‌بندی شده را بدون راستی‌آزمایی به زنان و مردان نسبت داده و از افراد انتظار دارد طبق همان قالب‌ها، رفتار متناسب نشان دهند. کلیشه‌سازی نوع خاصی از خصوصیات و توانایی‌ها را به زنان نسبت می‌دهد که در مردان یافت نمی‌شود و از طرفی توانایی و خصوصیتی را برای مردان قائل است که زنان از آن بی‌بهره هستند. افراد برای جلوگیری از طرد اجتماعی در چارچوب هنجارهای اجتماعی مبتنی بر کلیشه‌های جنسیتی خود رفتار می‌کنند» (اعزازی، ۱۳۸۰: ۴۵-۴۶).

در تقسیم‌بندی‌های نیروهای اجتماعی، زنان آگاهانه یا ناآگاهانه به حاشیه رانده می‌شوند و رشد و ترقی آنها برای سایرین بی‌اهمیت تلقی می‌شود و دستیابی آنها به درجات بالاتر، عجیب و بعید می‌باشد. زیرا، پدیده‌ای خلاف تصورات مرسوم می‌باشد. این فرایند در تمامی عرصه‌های اجتماعی و سیاسی بر زنان عارض می‌شود و حاکی از وجود نوعی سقف شیشه‌ای است و بنابر توافق‌های ضمنی و نانوشته از ارتقاء زنان ممانعت به عمل می‌آورد (ویرث^۲، ۲۰۰۲: ۲). سقف شیشه‌ای به‌عنوان یک استعاره ناشی از نابرابری زنان در برابر مردان تعریف می‌شود و بر انحصارگرایی مردسالاری در کشورهای در حال توسعه دلالت دارد (شفی و همکاران، ۱۳۹۹).

با عنایت به مطالب پیش‌گفته، هدف اصلی این پژوهش «بررسی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» در بین دو گروه دانشجویان زن و مرد می‌باشد. دانشجویان به‌عنوان گروهی با پایگاه و منزلت اجتماعی بالاتر و اثرگذاری بیشتر در امور سیاسی و اجتماعی به‌عنوان نمونه آماری مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. مشارکت سیاسی دانشجویان به‌عنوان قشر روشنفکر و تأثیرگذار اجتماعی در مقایسه با سایر گروه‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. زیرا نقش سیاسی دانشجویان به‌صورت مشارکت سیاسی در عرصه‌های گوناگون اجتماعی به شکل مستقیم و غیرمستقیم، از جمله نفوذ بر سیاست‌های دولتی، افکار عمومی، مشارکت در ساختار قدرت و تأثیرگذار در نگرش خانواده‌ها می‌باشد (بشیریه، ۱۳۹۸: ۲۵۵). مشارکت دانشجویان در

^۱. Erickson

^۲. Wirth

امر سیاسی، درصد قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهد و سایر گروه‌های اجتماعی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. اما آنچه به‌عنوان یک مساله مطرح می‌باشد: بین ورودی دانشگاه‌ها و ورود زنان در عرصه‌های اجتماعی و تصدی مناصب سیاسی، تناسبی وجود ندارد. این حضور اندک زنان ناشی از چه عواملی می‌باشد؟ چه نوع ممانعت‌هایی در این زمینه وجود دارد؟ دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان چگونه نگرشی دارند؟ این نگرش در بین دانشجویان زن و مرد چگونه بازتاب می‌یابد؟

پیشینه تجربی

ماندیت مرا و یکتا^۱ (۲۰۲۱) حقوق زنان افغان از جمله حقوق سیاسی و اجتماعی، چالش‌های پیش روی مشارکت سیاسی آنها و الگوی زندگی قبیله‌محور با مشخصه مردسالاری که در نهایت به محوریت مردانگی در جامعه منجر می‌شود را از نظر تاریخی و فرهنگی مورد بررسی قرار داده‌اند. از نظر آنها جامعه قبیله‌ای محافظه‌کار سنتی افغان‌ها مانع پیشرفت زنان شده است. اعتقادات، تعصبات و روندهای مردسالارانه از جمله جامعه‌پذیری همراه با فرهنگ سنتی قبیله‌ای و نهادهای اجتماعی تحت حاکمیت استبدادی در طول تاریخ کشور، باعث ایجاد یک انشعاب ریشه‌دار در جامعه شده که ظلم، تبعیض و استبداد را تداوم می‌بخشد و روایت‌های مردانه تاریخ، دین و اقدامات فرهنگی زنان را با موانع آموزشی، ناامنی و اقتصادی روبرو می‌کند.

رای^۲ (۲۰۲۰) مشارکت همه شهروندان را دلیل اصلی دموکراسی لیبرال می‌داند. البته مشروط به این‌که زنان و مردان به‌طور مساوی و یکسان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی نقش آفرینی داشته باشند. مشارکت سیاسی و نمایندگی زنان تا حدودی یک تناقض را نشان می‌دهد. از یک طرف، مشارکت زنان به‌عنوان یک رأی‌دهنده به معنای برابری جنسیتی است. از سوی دیگر، نسبت زنانی که رهبری سیاسی باشند بسیار پایین است. در واقع، تعداد بسیار کمی از زنانی هستند که قدرت سیاسی را جستجو می‌کنند و از آن استفاده می‌نمایند. زنان در سیاست جدی گرفته

1. Meera & Yekta

2. Rai

نمی‌شوند و مردان به‌عنوان بازیگران اصلی محسوب می‌شوند. اما توجه به این موضوع لازم است که کیفیت دموکراسی و موفقیت سیاسی در گرو مشارکت سیاسی فراگیر است و این حضور فزاینده زنان را مطالبه می‌کند.

بروجردی (۱۴۰۰) در تحقیق خود بیان داشته که طبق منشور «حقوق و مسئولیت‌های زنان در جمهوری اسلامی» مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، شرایط درون خانواده و محیط اجتماعی برای داشتن مشارکت زنان در احزاب در نظر گرفته شده است. در نتیجه وجود سلیقه‌های نامتجانس، زنان از حضور سیاسی و جایگاه تصمیم‌گیری به دور مانده‌اند.

علمی (۱۳۹۹) توسعه‌یافتگی را در گرو وجود مشارکت سیاسی بالا در نظر گرفته و نشان داد دسترسی به رسانه‌های ارتباط جمعی، بیگانگی اجتماعی، سن و جنس، پایگاه اجتماعی-اقتصادی شهروندان با مشارکت سیاسی رابطه معنی‌داری دارد. با توجه به پایین بودن مشارکت شهروندان این وضعیت ناشی از عوامل ساختاری در نظام اجتماعی و فرهنگی بوده و گسستگی افراد از جامعه را منتج می‌شود.

صادقی فسایی و خادمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل چهارده پژوهش در حوزه مشارکت زنان» با بررسی بیش از ۲۹ پایان‌نامه، ۲۱۲ کتاب، ۱۲۳ مقاله، بر این مساله تأکید نمودند که مشارکت زنان در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارای بدنه و مدل نظام‌مند نیست و تحت تأثیر فضای گفتمانی دولت‌های حاکم است. همچنین، آنها پژوهش‌های مرتبط با زنان طی ۴ دهه اخیر در جمهوری اسلامی در قالب مفاهیمی چون نمای کاریکاتوری مشارکت زنان، قرائت تک‌بعدی و سیاست‌زدگی مشارکت سیاسی زنان، دسته‌بندی کردند و تأکید نمودند که باید با نگاهی عمیق، مبنایی و فرادولتی به تبیین همه‌جانبه مشارکت زنان در تمامی ابعاد پرداخته شود.

سفیری و منصوریان راوندی (۱۳۹۴) در پژوهشی که با عنوان «کلیشه‌های جنسیتی و سلامت اجتماعی» دریافتند بین کلیشه‌های جنسیتی و پذیرش اجتماعی زنان رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. این درحالی است که درباره مردان، رابطه بین کلیشه‌های جنسیتی و یکپارچگی، انطباق و شکوفایی اجتماعی مستقیم و معنادار است. بر این اساس، تقویت کلیشه‌های جنسیتی مثبت، عمدتاً در مردان، حس مفید بودن در جامعه را افزایش می‌دهد. از سویی، تقویت کلیشه‌های

جنسیتی منفی در زنانی که سطح تحصیلات پایینی دارند، به کاهش خصوصیات مثبت برای رشد و تعالی فردی و اجتماعی آنها منجر شده است.

نظری (۱۳۹۳) تأثیر جامعه‌پذیری بر مشارکت سیاسی زنان در سطوح بالای تصمیم‌گیری را مورد بررسی قرار داده است. یافته‌ها نشان داد زنان بر اثر جامعه‌پذیری متفاوت و کلیشه‌های جنسیتی القاء شده، سیاست را حیطه‌ای مردانه تلقی کرده و تمایلی برای داشتن مشارکت سیاسی از خود نشان نمی‌دهند. این تحقیق تأکید نمود که زنان به دلیل نداشتن الگوی مناسب با نقش‌های اجتماعی به‌طور عام و نقش‌های سیاسی به‌طور خاص آشنا نمی‌شوند و نمی‌توانند مناصب رده بالا را احراز نمایند.

توسلی و سعیدی (۱۳۹۰) با بررسی تأثیر اشتغال زنان بر ساختار قدرت در خانواده‌های شهر ایوانکی دریافتند میزان دسترسی افراد خانواده (زن و مرد) به منابعی همچون درآمد و تحصیلات می‌تواند به افزایش قدرت آنها منجر می‌گردد. در این بین، مشارکت اقتصادی زنان می‌تواند اقتدار را به نفع آنها تغییر دهد. اما اعتقاد به ایدئولوژی جنس‌گرایانه در زنان اقتدار را به نفع مردان در خانواده افزایش می‌دهد.

بررسی و مرور پژوهش‌های پیشین نشان داد در زمینه تحلیل جنسیتی نگرش دانشجویان - به‌عنوان یکی از کنشگران فعال و تأثیرگذار در جامعه - نسبت به مشارکت‌های سیاسی زنان شکاف تحقیقاتی وجود دارد و این انگیزه‌ای شد تا تحقیق حاضر با هدف پوشش این خلأ مطالعاتی به منصفه ظهور برسد.

چارچوب نظری

مشارکت سیاسی به‌عنوان یک مبحث بین‌رشته‌ای می‌تواند توسط صاحب‌نظران رشته‌های مختلف از جمله علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گیرد. اما، این تحقیق به دنبال بررسی نگرش نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان بین دانشجویان زن و مرد است. در این بین، نگرش دانشجویان از عوامل بیرونی (ساختارها) و درونی (شخصیت) تأثیر می‌پذیرد و در مجموع از مشارکت سیاسی ممانعت می‌کند. از جمله، آنچه بر اثر

جامعه‌پذیری به‌عنوان جنسیت و نقش‌های جنسیتی در ذهن افراد شکل گرفته (برنز، ۲۰۰۱ به نقل از هاشمی و شهرآرای، ۱۳۸۷: ۲۸) در آینده به نگرش، اعمال، رفتار و علایق آنها در مواجهه با نابرابری جنسیتی جهت می‌دهد (لیبر و فریدم، ۲۰۰۷: ۵۷۳).

نظریه ساختارگرایی ساختاری

بورديو علاقه‌مند به از میان برداشتن ضدیت کاذب میان عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی و به تعبیر خودش «ضدیت بیهوده میان فرد و جامعه» بود (ریتزر به نقل از بورديو، ۱۳۸۴: ۷۱۶). وی از اردوگاه بنیان‌گذاران عینیت‌گرایی علوم اجتماعی فاصله گرفت. زیرا کنشگران نادیده گرفته می‌شدند. همچنین، از ذهنیت‌گرایان که در پی تأمل، تبیین و بازنمودهای جهان اجتماعی از منظر کنشگران بودند و ساختارها را نادیده می‌گرفتند، فاصله گرفت و برخلاف این دو دسته بر وجود رابطه دیالکتیکی بین ساختارهای عینی و پدیده‌های ذهنی تأکید داشت و نظریه «ساختارگرایی ساختاری» را ارائه نمود (همان، ۷۱۶). انسان‌ها مجهز به یکسری از رشته‌های «ملکه ذهن شده» هستند و توسط آنها جهان اجتماعی‌شان را ادراک، فهم، ارزیابی و ارزش‌گذاری می‌کنند و از طریق همین طرح‌ها عملکردشان را تولید و درک می‌نمایند. از منظر دیالکتیکی، ساختمان ذهنی محصول ملکه ذهن شده ساختارهای جهان اجتماعی می‌باشد (بورديو، ۱۹۸۸: ۷۲۲). ساختمان ذهنی، مطابق ماهیت جایگاه افراد در جهان اجتماعی تغییر می‌کند و برای افراد گوناگون ساختمان ذهنی واحدی وجود ندارد. ساختمان ذهنی هم جهان اجتماعی را تولید می‌کند و هم خودش تولید شده جهان اجتماعی است. کنشگران اجتماعی، ارزش‌ها و باورهای فرهنگ حاکم و الزامات ساختارها را در درون خود نهادینه کرده و دارای نوعی نگرش می‌شوند و در طی تعاملات و ارتباطات، رفتار خاصی از خود بروز می‌دهند. ساختارهای اجتماعی تعیین‌کننده و جهت‌دهنده نگرش عاملان اجتماعی می‌باشند و دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی و البته مشارکت سیاسی زنان طبق ساختار و بستر اجتماعی که در آن قرار گرفته‌اند دارای نوعی نگرش می‌باشند که عملکرد منطبق با آن را حین تعاملات اجتماعی از خود بروز می‌دهند.

1. Berns
2. Leaper & Friedman
3. Bourdieu

جامعه‌پذیری سیاسی

پای و همکاران^۱ (۱۳۸۰)، جامعه‌پذیری سیاسی را همسو با جامعه‌پذیری به‌صورت فرایندی و تدریجی در نظر می‌گیرد و معتقد است که جامعه‌پذیری سیاسی از طریق رشد در افراد نفوذ می‌کند و شامل سه مرحله می‌باشد. مرحله اول (تشخیص هویت): کودک با فرهنگ جامعه آشنا می‌شود و از طریق آموزش یاد می‌گیرد چگونه عضو اجتماع شود. یادگیری در این مرحله به‌صورت پنهان و آشکار اعمال می‌شود. در این مرحله، فرد هویت خود را به‌عنوان یک عضو جامعه می‌پذیرد و اجتماعی می‌شود. مرحله دوم (جامعه‌پذیری سیاسی): در این مرحله فرد نسبت به جهان سیاسی خود آگاهی یافته و نحوه فهم حوادث سیاسی و قضاوت درباره آنها را کسب می‌کند و به درونی‌سازی فرهنگ سیاسی می‌پردازد و هویت سیاسی هم در این مرحله به‌منصه ظهور می‌رسد. مرحله سوم (گمارش سیاسی): درست زمانی است که فرد از وضعیت انفعالی به سمت شهروند مشاهده‌گر فعال میل پیدا می‌کند. در مجموع این فرایند به‌صورت مرحله‌ای و پیوسته است که در جریان رشد فرد تکامل می‌یابد و هویت سیاسی فرد ساخته می‌شود (خواجه سروی، ۱۳۹۴: ۶). روند جامعه‌پذیری سیاسی در افراد به‌صورت تدریجی شکل می‌گیرد و استحکام می‌یابد. افراد طبق جامعه‌پذیری سیاسی که به‌صورت فرایندی طی کرده‌اند (و فرهنگ سیاسی درونی سازی کرده‌اند) وارد تعاملات اجتماعی می‌شوند.

نظریه احساس اثربخشی سیاسی

این نظریه، یکی از نظریه‌های روان‌شناختی است که با توجه به پیامدهایی که در فرد ایجاد می‌کند، تأثیرات زیادی در مشارکت سیاسی دارد. احساس اثربخشی سیاسی نوعی نگرش سیاسی است که در آن فرد احساس سودمندی و کنترل بر نظام را دارد و با توجه به تصوراتش، برای ادامه مشارکت سیاسی ترغیب می‌شود. عکس این موضوع نیز می‌تواند صورت پذیرد و مصداق آن در جامعه قابل رویت می‌باشد. زیرا این تصور برای کنشگران القا می‌گردد که مسئولین توجهی

1. Pie et al

به حضور و خواسته آنها ندارند و این حالت سرخوردگی و سردی در ادامه، عدم تمایل به شرکت در فرایند مشارکت سیاسی را به همراه می‌آورد. دال^۱ (۱۳۹۲) در کتاب «تحلیل سیاسی پیشرفته» به این موضوع از زاویه کسب منافع و سود اشاره می‌کند و اظهار می‌دارد که مشارکت سیاسی افراد زمانی که فرد ارزش بالایی نسبت به پاداش حاصله از مشارکت قائل باشد، افزایش می‌یابد. در غیر این صورت و بروز احساس بی‌کفایتی سیاسی از مشارکت سیاسی خودداری خواهد کرد (پناهی، ۱۳۸۶: ۲۹).

نظریه‌های کمبود مشارکت سیاسی زنان

زنان برای انجام انواع فعالیت‌های اجتماعی در مقایسه با مردان از شرایط محدودتری برخوردارند که این محدودیت‌ها می‌تواند به‌طور اختصاصی موقعیت زنان را تحت شعاع قرار دهد. زنان برای داشتن مشارکت سیاسی نیازمند داشتن مقدمات، امکانات و بستری می‌باشند تا از عواملی که نقش بازدارنده برای آنها دارند، رهایی یابند.

کلیشه‌های جنسیتی

وجود کلیشه‌های جنسیتی، با نوعی پیش‌داوری نسبت به جنسیت افراد همراه است و نوعی قضاوت را دربر می‌گیرد. افراد با توجه به منابعی که در دست دارند قابلیت‌های خود را بروز می‌دهند. یا به دلیل عدم دسترسی به منابع ارزشمند در موضع فروتر باقی می‌مانند و ناگزیر ادامه می‌دهند. در جوامع با ریشه‌های سنتی از زنان انتظار می‌رود در نقش‌های سنتی خود باقی بمانند و به‌عنوان فردی مطیع در تمامی امور حضور داشته باشند (حتی در امور سیاسی پیرو پدران و شوهران خود باشند). کلیشه‌های جنسیتی بر پایه باورها، رفتارهای مورد انتظار هر جنس را تعیین می‌کند. گرمن^۲ (۲۰۰۵) کلیشه‌های جنسیتی را نوعی ساختارهای فرهنگی مشترک در جامعه می‌داند که ویژگی‌های زنان و مردان در آن مشخص می‌شود و افراد با ویژگی‌های از پیش تعیین شده شناسایی می‌شوند. او معتقد است که کلیشه‌های جنسیتی نوعی درک و تعصب

1. Dahl

2. German

درون‌گروهی محسوب می‌شوند و در ارزیابی افراد نسبت به دیگری نقش‌آفرینی می‌نمایند. کلیشه‌های جنسیتی به دو نوع توصیفی و تجویزی تقسیم می‌شوند و هر یک در زمینه خاصی کاربرد دارند. کلیشه‌های جنسیتی توصیفی نشان‌دهنده نوع رفتار مردم در گروه‌ها هستند و بر احساساتی بودن زنان تأکید دارند. در مقابل کلیشه‌های جنسیتی تجویزی صراحتاً بر نوع رفتار مورد انتظار از هر جنس تأکید کرده و خواستار همسویی افراد می‌باشند و با محوریت، نوعی اهرم فشار و ایجاد سازگاری اجتناب‌ناپذیر جلوه می‌نمایند که در صورت عدول و گریز، فرد را گرفتار سرزنش و مجازات می‌نمایند (هاید^۱، ۱۳۹۴: ۷۸).

سقف شیشه‌ای

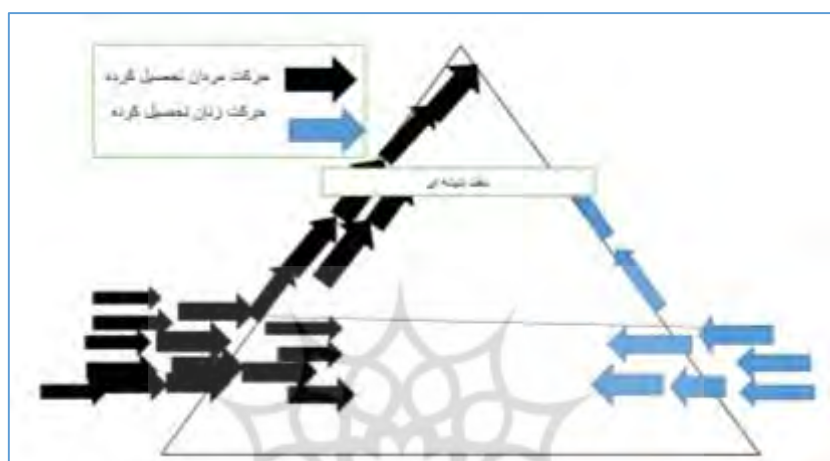
اصطلاح سقف شیشه‌ای از سال ۱۹۷۰ در آمریکا شکل گرفت تا نشان دهد که زنان و گروه‌های اقلیت در تلاش برای بهبود شرایط شغلی با چه موانعی روبه‌رو هستند. سقف شیشه‌ای مجموعه‌ای از نگرش‌ها و تعصبات منفی است و مانع از آن می‌شود تا زنان مانند سایر گروه‌های اجتماعی در سلسله مراتب سازمانی حرکت صعودی و رو به بالا داشته باشند (صفری و فروغی ابری، ۱۳۸۹: ۴۴). سقف شیشه‌ای بیان می‌کند که زنان در دستیابی به سطوح بالای مناصب اجرایی با شکست مواجه می‌شوند. در حالی که تمام تلاش و توانایی خود را به کار می‌برند، اما به ندرت، نتیجه دلخواه را کسب کرده و در بیشتر مواقع با نوعی سرخوردگی و ناکامی شرایط نابرابر را می‌پذیرند و بر این باورند که نوعی سقف شیشه‌ای از موفقیت آنها ممانعت به عمل می‌آورد (چی و لی^۲، ۲۰۰۷: ۲۶). با وجود افزایش زنان در محیط‌های اجتماعی، میزان ارتقای زنان به سطوح عالی و رده بالا، علی‌رغم پیشرفت تحصیلی و تجربیات حرفه‌ای، امری بعید می‌باشد (غلامزاده و همکاران، ۱۳۹۴). زنان در تحرکات اجتماعی با موانعی چون تبعیض جنسیتی، عدم تحرک عمودی، تحمل فشارهای خانوادگی و اجتماعی مواجه شده و به‌طور رسمی

^۱. Hyde

^۲. Che & Li

و غیررسمی پذیرای آنها می‌شوند. زنان در مواجهه با سقف شیشه‌ای نمی‌توانند از یک سطح به بعد پیشرفتی داشته باشند و در سطوح پایینی استقرار داده می‌شوند (شفی و همکاران، ۱۳۹۹).

شکل ۱. سقف شیشه‌ای در تصدی مناصب سیاسی رده بالا برای زنان

منبع: (غلامزاده و همکاران، ۱۳۹۴ برگرفته از ORSE study)

در شکل بالا سعی شده تا میزان حضور زنان تحصیل کرده در فعالیت‌های سیاسی نشان داده شود. در قاعده هرم حضور حداکثری زنان و مردان برای رای دادن مشاهده می‌شود (طبق آمارها مشارکت سیاسی مردان بیش از زنان است). در میانه هرم، مشارکت سیاسی فعال شامل عضویت در احزاب، نمایندگی مجلس، معاونت سیاسی و اجرایی در نظر گرفته شده و حضور زنان کمتر است و از یک سطحی به بعد زنان قادر به پیشرفت نیستند و طبق توافقات ضمنی و نانوشته در رأس هرم قدرت جایی ندارند و با نوعی ممانعت و سقف شیشه‌ای روبه‌رو می‌شوند. حضور زنان در مناصب رده بالا، علی‌رغم داشتن مهارت و شایستگی پذیرفته نمی‌شود و این به صورت نامحسوس و عادی در اجتماع تسری یافته و تعریف شده و زنان ملزم به پذیرش آن می‌باشند.

نظریه‌های فمینیستی

فمینیسم که در ابتدا در کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری شکل گرفت، امروزه در بیشتر کشورهای جهان به صورت جنبش اجتماعی طرفدار برابری زن و مرد در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حضور دارد و خواهان از میان بردن هرگونه تبعیض علیه زنان می‌باشد و آن را نتیجه مردسالاری می‌داند و بر این باور است که مردسالاری تنها نوعی تسلط ساده نمی‌باشد. بلکه نظامی است که تمام مکانیسم‌های نهادی و ایدئولوژیکی را در دسترس خود دارد و به صورت پنهان و آشکار در جهت تحقق سلطه مردان بر زنان به کار گرفته می‌شود (میشل^۱، ۱۳۸۳: ۱۲). باور رایج میان فمینیست‌ها این است که نظریه‌های اجتماعی و سیاسی توسط مردان، برای مردان و درباره مردان نگاشته شده و جریان غالب اجتماعی و سیاسی، تداوم جایگاه فرودستی زنان را به صراحت یا تلویحی پذیرفته و آن را یک امر بدیهی انگاشته و انقیاد زنان در تفکر سیاسی مدنظر آنها فاقد اهمیت محوری می‌باشد (بیسلی^۲، ۱۳۹۷: ۲۹). طبق این رویکرد، فرهنگ مردسالاری، فرهنگ حاکم بر جامعه است که از طریق فرایند جامعه‌پذیری و یادگیری اجتماعی، در افراد نهادینه می‌شود و مردان از موقعیت برتر در تمام زمینه‌ها بهره‌مند می‌شوند. حتی سیاست امری مردانه محسوب شده و زنان در حاشیه نگه داشته می‌شوند و صحنه سیاسی صرفاً رنگ و بوی مردانه دارد (پناهی، ۱۳۸۶: ۵۹).

پس از مطالعه و بررسی نظریات مختلف می‌توان بیان کرد، طبق نظریه ساختارگرایی ساختاری بوردیو، وجود رابطه دیالکتیکی بین ساختار و عاملیت، مبین این مسئله است که ساختمان ذهنی افراد مطابق جایگاه اجتماعی آنها شکل می‌گیرد. بوردیو از ساختمان ذهنی به عادت‌واره یاد می‌کند و معتقد است ساختمان ذهنی در نتیجه اشغال بلندمدت یک جایگاه اجتماعی شکل می‌گیرد. البته ساختمان ذهنی بین افراد متفاوت است و طبق جنسیت و طبقه اجتماعی ساختمان ذهنی متفاوتی هم ایجاد می‌شود. ساختمان ذهنی هم جهان اجتماعی را تولید می‌کند و خودش تولید شده جهان اجتماعی می‌باشد. ساختمان ذهنی یک ساختار سازمان‌دهنده

---

^۱. Michelle

^۲. Beasley

می‌باشد (بوردیو، ۱۹۸۸: ۷۲). به عبارتی در درون ساختارها، عواملان اجتماعی طبق جایگاهی که دارند و نوع جامعه‌پذیری جنسیتی که داشته‌اند نگرش خاصی را کسب کرده و با کمک عادت‌واره‌ها به درک جهان اجتماعی نائل شده و به تعامل می‌پردازند و رفتار سیاسی مورد انتظار از خود نشان می‌دهند و در نهایت به بازتولید ساختارها کمک می‌کنند. دال (۱۳۹۲) بر این موضوع تأکید داشت که اگر افراد در حین تعاملات و مشارکت سیاسی دارای احساس اثربخشی سیاسی باشند، مبنی بر اثرگذاری سیاسی در تصمیمات دولتی، این بازخورد مثبت، نوعی تشویق برای ادامه مشارکت سیاسی محسوب می‌شود و عکس قضیه نیز متصور است. طبقه اجتماعی که فرد به آن تعلق دارد، منافع فرد را جهت می‌دهد. حتی میزان مشارکت سیاسی فرد را شکل می‌دهد. دال ( ) و لیپست^۱ (۱۴۰۰) هم بر این موضوع مبنی بر افزایش مشارکت سیاسی همسو با پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالاتر تأکید دارند. علی‌رغم حضور روزافزون زنان و بالا رفتن آگاهی سیاسی، داشتن مشارکت و فعالیت سیاسی، حضور زنان در رده‌های بالای سیاسی از یک حدی ارتقا نمی‌یابد و به نوعی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، با موانعی روبه‌رو می‌باشد که مانند سقفی شیشه‌ای از پیشرفت آنها ممانعت می‌کند.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد الگوی پیش‌بینی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان در بین دانشجویان مرد و زن تفاوت معناداری دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- بین وضعیت اجتماعی-اقتصادی و «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» رابطه معناداری وجود دارد.

- بین احساس اثربخشی سیاسی و «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» رابطه معناداری وجود دارد.

^۱. Lipset

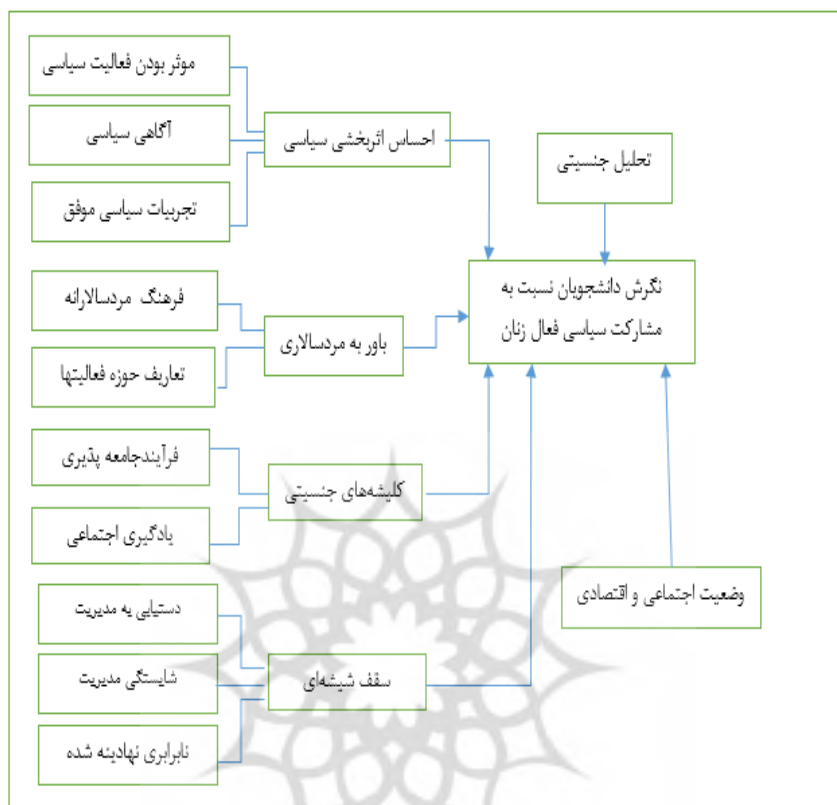
- بین باور به مردسالاری و «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» رابطه معناداری وجود دارد.

- بین باور به سقف شیشه‌ای و «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» رابطه معناداری وجود دارد.

- بین کلیشه‌های جنسیتی و «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» رابطه معناداری وجود دارد.

مدل مفهومی پژوهش

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

این پژوهش به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه به عنوان یکی از رایج‌ترین ابزارهای بررسی نگرش‌ها و دیدگاه‌های افراد در علوم اجتماعی، به بررسی نگرش دانشجویان در مورد مشارکت سیاسی زنان پرداخته است. در ادامه، ابتدا تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای اصلی پژوهش ارائه و با استفاده از مقیاس‌های متناسب و ضریب آلفای کرونباخ، اعتبار مقیاس‌ها بررسی و روایی (قابلیت اعتماد) پاسخ‌های داوران و متخصصان علوم اجتماعی در خصوص معرف‌ها ارزیابی شده است (اعتبارصوری). پس از جمع‌آوری اطلاعات

و پردازش آنها از طریق نرم افزار SPSS، آمارهای توصیفی و استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون، Z فیشر و ...) ارائه شده است.

جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه‌های تهران، علامه، الزهرا، امام صادق، تربیت مدرس و علوم تحقیقات ساکن تهران بودند. از آنجا که هدف بررسی نگرش دانشجویان است، با بازبینی در پیشینه فعالیت‌های دانشجویان دانشگاه‌های مختلف نمونه‌ای هدفمند از دانشگاه‌ها انتخاب شدند تا از طیف‌های مختلف دانشجویان با زمینه‌های فکری و سیاسی متفاوت در نمونه وجود داشته باشد. پس از اخذ واریانس در مرحله پری تست، با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۳۷۰ نفر به روش سیستماتیک انتخاب و با تناسب‌گیری، ۲۰۵ نفر زن و ۱۶۵ نفر مرد مورد بررسی قرار گرفتند. در جدول ۱ نتایج بررسی آلفای کرونباخ متغیرها آورده شده که بیانگر مناسب بودن ابزار سنجش است.

جدول ۱. بررسی پایایی آلفای کرونباخ

آلفای کرونباخ			متغیرهای پیش بین
کل	مرد	زن	
۰/۷۹	۰/۷۵	۰/۸۶	وضعیت اجتماعی و اقتصادی
۰/۷۴	۰/۷۶	۰/۷۴	احساس اثربخشی سیاسی
۰/۷۶	۰/۸۳	۰/۷۳	باور به مرد سالاری
۰/۸۰	۰/۸۲	۰/۸۰	باور به سقف شیشه‌ای
۰/۷۶	۰/۷۹	۰/۷۵	وجود کلیشه‌های جنسیتی

منبع: یافته‌های پژوهش

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته تحقیق «نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان» است که تحلیل جنسیتی شده و تفاوت نگرش دانشجویان زن و مرد نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان به‌طور جداگانه‌ای تحت تأثیر متغیرهای مستقل فرعی شامل «وضعیت پایگاه اجتماعی-اقتصادی،

احساس اثربخشی سیاسی، باور به مردسالاری، سقف شیشه‌ای، وجود کلیشه‌های جنسیتی» مورد بررسی قرار گرفته است.

مشارکت سیاسی

دایره المعارف بین‌المللی علوم اجتماعی تعریف زیر را برای مشارکت سیاسی ارائه می‌دهد: «مشارکت سیاسی، فعالیت داوطلبانه اعضای جامعه در انتخاب رهبران و شرکت مستقیم و غیرمستقیم در سیاست‌گذاری عمومی است» (سید امامی، ۱۳۸۶). برای ساختن شاخص مشارکت سیاسی، بر اساس معیار اعتبار صوری، معرف‌های متناسب برگزیده شد و با توجه به این‌که وزن و اهمیت مشارکت سیاسی در گویه‌های مختلف یکسان نیست، هریک از سطوح مشارکت سیاسی طبق اهمیت و اولویت خود باید درجه‌ای را اقتباس کنند. به‌عنوان مثال، داشتن مقامات سیاسی، بالاترین وزن اختصاصی را می‌پذیرد. در مقابل، عدم شرکت در انتخابات کمترین وزن انتخابی را به خود اختصاص می‌دهد. در ادامه با توجه به دامنه تغییرات و استفاده از مدل تحلیل عاملی، روند مشارکت سیاسی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و هریک از موارد مشخص می‌شود. در مرحله بعدی که داده‌ها گردآوری شدند، با استفاده از ماتریس همبستگی دوجه‌دوی همه متغیرها بررسی شده و با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی، ماتریس همبستگی متقابل مؤلفه‌ها تعیین می‌شود و شاخص مشارکت سیاسی تأیید می‌شود.

متغیر مشارکت سیاسی برای زنان در دو بعد مشارکت سیاسی منفعلانه و با شاخص‌هایی نظیر: رفتار سیاسی متفاوت در بین، داشتن مشارکت کمتر، مشارکت سیاسی صرفاً در حد رأی دادن، تابعیت از مردان خانواده می‌توان در نظر داشت و در بعد مشارکت سیاسی فعال، شاخص‌هایی نظیر: مشارکت سیاسی آگاهانه و برنامه‌ریزی شده، حضور در مناصب سیاسی رده بالا اعم از کاندیداتوری نمایندگی مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری را می‌توان در نظر داشت.

وضعیت پایگاه اجتماعی-اقتصادی (S.E.S)

برخی از نظریه‌پردازان پایگاه اجتماعی افراد را مترادف طبقه اجتماعی محسوب کرده و آنها را معادل هم در نظر می‌گیرند. بیرو^۱ (۱۳۸۰) طبقه اجتماعی را دربرگیرنده اشخاص و گروه‌هایی می‌داند که به‌عنوان یک واحد اجتماعی در سلسله مراتب جامعه به‌حساب می‌آیند و هر طبقه دارای پایگاه و منزلت خاص خود است. اعضای طبقه دارای شرایط زندگی نسبتاً مشابهی هستند و نقش‌های مشابهی دارند. اگر پایگاه را بر اساس ثروت و درآمد، موقعیت شغلی، تحصیلی یا ترکیبی از آنها در نظر داشته باشیم (پناهی، ۱۳۸۶). برای سنجش این متغیر از شاخص‌هایی نظیر میزان درآمد، وضعیت ملکی خانه مسکونی (در بعد عینی) و شاخص‌هایی نظیر (ارزیابی فرد در مورد تحصیلات و سرمایه اقتصادی (در بعد ذهنی) استفاده شده است.

احساس اثربخشی سیاسی

احساس اثربخشی سیاسی را با میزان تمایل و شرکت در انتخابات می‌توان ارزیابی کرد. اگر افراد احساس کنند کنش سیاسی و فعالیت سیاسی آنها اعم از رأی دادن و حضور در مناسبت‌های سیاسی، اثربخشی سیاسی لازم را دارد، مسلماً به مشارکت سیاسی ترغیب شده و حضوری فعال خواهند داشت. به عبارتی، بین اثربخشی سیاسی و مشارکت سیاسی رابطه معناداری وجود دارد (باستانی، ۱۳۸۶). برای سنجش این متغیر از شاخص‌هایی نظیر میزان آگاهی سیاسی و وجود تجربه‌های سیاسی قبلی استفاده شده است.

کلشه‌های جنسیتی

گرمن (۲۰۰۵) کلشه‌های جنسیتی را ناشی از ساختارهای فرهنگی مشترک در جامعه می‌داند که تعیین‌کننده ویژگی‌های مردان و زنان می‌باشد. وی معتقد است که کلشه‌ها و تعصبات میان اعضای یک گروه اجتماعی بر درک و ارزیابی افراد تأثیر گذاشته و ذهنیتی ثابت و ایستا درباره

^۱. Alain Birou

زنان و مردان ایجاد می‌کند (هاید، ۱۳۹۴: ۷۲). طبق فرایند شناختی، نوعی باور در افراد ایجاد می‌شود که رفتار مورد انتظار را به‌عنوان زن یا مرد بودن در فرد تعریف می‌کند. این متغیر در دو بعد جامعه‌پذیری با شاخص‌هایی نظیر تربیت متفاوت بین دختران و پسران، برخورد با افراد طبق جنسیت‌شان، جایگاه فرادستی مردان نسبت به زنان و در بعد یادگیری اجتماعی با شاخص‌هایی نظیر سیاست را امری مردانه دانستن، عدم پذیرش زنان در مناصب سیاسی رده بالا، احراز مشاغل متناسب با روحیه زنان مورد بررسی قرار گرفته است.

باور به مردسالاری

بعد نظری این متغیر را می‌توان در نظریه‌های فمینیستی جویا شد که علت اصلی تبعیض‌های جنسیتی علیه زنان را در فرهنگ مردسالاری می‌داند. علت اصلی نابرابری زنان ناشی از کنترل و تسلط مردان است که منجر به فرودستی زنان و کم ارزش دانستن آنان می‌شود. این متغیر با شاخص‌هایی چون نظام مردسالاری عامل اصلی تبعیض است و حوزه فعالیت مردان عرصه‌های عمومی و حوزه فعالیت زنان عرصه خصوصی است، ارزیابی شده است.

باور به سقف شیشه‌ای

سقف شیشه‌ای مجموعه‌ای از نگرش‌ها و تعصبات منفی است که مانع از حضور زنان و گروه‌های اقلیتی در سطوح عالی می‌شود (صفری و فروغی ابری، ۱۳۸۹: ۴۴). وجود سقف شیشه‌ای در مشارکت سیاسی از حضور زنان در سطوح عالی و رده بالای سیاسی و سطح نخبگان حکومتی ممانعت کرده و تعریفی برای حضور زنان و احراز جایگاه سیاسی رده بالا ندارند. این متغیر با شاخص‌هایی نظیر ممانعت از ورود زنان به سطوح بالای سیاسی و تسری تبعیض جنسیتی در تمامی سطوح مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی داده‌ها

با توجه به نتایج جدول ۲، میانگین وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانشجویان زن نسبت به دانشجویان مرد بالاتر است. اما میانگین احساس اثربخشی سیاسی، باور به مردسالاری و وجود کلیشه‌های جنسیتی دانشجویان زن و نگرش نسبت به مشارکت سیاسی زنان در دانشجویان زن بالاتری است و این نشان می‌دهد این نوع نگرش‌ها در زنان بیشتر از مردان است که طبیعی نیز هست. زیرا زنان نگرش‌ها و باورهای مربوط به خودشان را بهتر درک می‌کنند. با لحاظ کجی ۲ $\geq$ (شوماخر و لوماکس^۱، ۲۰۱۰) و کشیدگی ≥ ۷ (وست و همکاران^۲، ۱۹۹۵)، کجی و کشیدگی تمامی متغیرها در سطح مطلوبی قرار داشته و نرمال بودن تک متغیره مورد پذیرش است.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهشی به تفکیک دانشجویان زن و مرد

سازه‌ها	متغیرها	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
زن (۲۰۵ نفر)	وضعیت اجتماعی و اقتصادی	۱/۸۳	۴/۶۷	۳/۳۴	۰/۷۷	-۰/۱۷	-۱/۰۸
	احساس اثربخشی سیاسی	۲/۳۳	۴/۳۳	۳/۷۰	۰/۴۲	-۱/۲۲	۲/۱۲
	باور به مردسالاری	۰/۱۳	۳/۸۸	۲/۲۵	۰/۷۷	۰/۰۵	-۰/۴۸
	باور به سقف شیشه‌ای	۲/۰۰	۴/۶۷	۳/۸۲	۰/۷۳	-۱/۱۹	۰/۶۱
	وجود کلیشه‌های جنسیتی	۱/۱۸	۴/۲۷	۲/۹۶	۰/۶۳	-۰/۳۷	-۰/۲۰
	نگرش نسبت به مشارکت سیاسی زنان	۱/۳۸	۳/۲۵	۲/۳۱	۰/۳۷	۰/۰۵	-۰/۴۴
مرد (۱۶۵ نفر)	وضعیت اجتماعی و اقتصادی	۱/۸۳	۴/۶۷	۳/۱۴	۰/۷۵	۰/۱۷	-۰/۹۲
	احساس اثربخشی سیاسی	۳/۳۳	۴/۳۲	۳/۸۰	۰/۳۲	۰/۰۶	-۱/۰۳
	باور به مردسالاری	-۰/۳۷	۲/۸۸	۰/۹۹	۰/۶۲	۰/۳۲	۰/۱۱

^۱. Schumaker & Lomax

^۲. West et al

۲/۲۷	-۱/۱۴	۰/۶۱	۲/۲۹	۳/۲۵	۰/۲۵	باور به سقف شیشه ای
-۰/۳۴	۰/۰۴	۰/۵۳	۲/۱۲	۳/۲۵	۰/۹۸	وجود کلیشه های جنسیتی
-۰/۵۰	۰/۰۰	۰/۳۹	۳/۸۰	۴/۷۵	۳/۰۰	نگرش نسبت به مشارکت سیاسی زنان

منبع: یافته‌های پژوهش

آمار استنباطی داده‌ها

در پژوهش حاضر جهت پاسخگویی به فرضیات پژوهشی از رگرسیون همزمان و همبستگی پیرسون استفاده شده است. مقایسه دانشجویان زن و مرد نیز با آزمون Z فیشر صورت گرفته است. در مدل رگرسیون همزمان و وضعیت اجتماعی و اقتصادی، احساس اثربخشی سیاسی، باور به مردسالاری، باور به سقف شیشه‌ای و وجود کلیشه‌های جنسیتی به‌عنوان متغیرهای پیش بین و نگرش نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان به‌عنوان متغیر ملاک وارد معادله شدند. تحلیل‌ها به تفکیک دو گروه دانشجویان زن و مرد انجام شد. پیش از اجرای تحلیل به بررسی مفروضات رگرسیون شامل نرمال بودن توزیع خطاها، استقلال خطاها و همخطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین پرداخته شد. بررسی نرمال بودن توزیع خطاها با استفاده از نمودار نرمال و آزمون کالموگروف-اسمیرنوف^۱ صورت گرفت. سطح معناداری کمتر از $P < ۰/۰۰۱$ در این آزمون نشان‌دهنده نرمال بودن توزیع خطاهاست (میرز و همکاران^۲، ۱۳۹۹). تحلیل‌ها نشان داد که توزیع خطاها در گروه دانشجویان زن ($Z=۰/۲۰$ ، $P=۰/۲۰$ ، $df=۲۰۵$ ، $Z=۰/۰۶$) و دانشجویان مرد ($Z=۰/۰۷$ ، $P=۰/۰۶$ ، $df=۱۶۸$) نرمال است.

از میان متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان، متغیرهایی چون احساس اثربخشی سیاسی ($r=۰/۴۳$ زن و $r=۰/۲۹$ مرد)، وجود کلیشه‌های جنسیتی ($r=-۰/۵۰$ زن و $r=-۰/۳۵$ مرد)، باور به مردسالاری ($r=-۰/۵۸$ زن و $r=-۰/۳۷$ مرد) و سقف شیشه‌ای ($r=-۰/۵۲$ زن و $r=-۰/۳۴$ مرد) بیشترین تأثیر را نشان دادند. یافته‌ها حاکی از

1. Kolmogorov- Smirnov

2. Meyers et al

مقایسه دانشجویان زن و مرد با استفاده از تبدیل Z فیشر به مقایسه ضرایب همبستگی چندگانه نشان داد در گروه دانشجویان زن و مرد تفاوت معناداری وجود دارد ($Z=3/28, P<0/01$). مقایسه متغیرهای پیش‌بین نیز نشان داد که در هر دو گروه دانشجویان زن و مرد احساس اثربخشی سیاسی، باور به مردسالاری، باور به سقف شیشه‌ای و وجود کلیشه‌های جنسیتی قادر به پیش‌بینی نگرش نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان هستند. اما وضعیت اجتماعی و اقتصادی قادر به پیش‌بینی نگرش نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان نیست ($P>0/05$ ، $Z=-0/19$). مقایسه ضرایب استاندارد شده رگرسیون نشان داد که باور به مردسالاری و باور به سقف شیشه‌ای در گروه دانشجویان زن ضریب بالاتری نسبت به گروه دانشجویان مرد دارد ($Z=-2/60, P<0/01$). وجود کلیشه‌های جنسیتی ضریب بالاتری در مردان دارد و در احساس اثربخشی سیاسی نیز تفاوتی در ضریب استاندارد شده رگرسیون نیست. بر این اساس فرضیه اصلی پژوهش حاضر تأیید می‌شود ($Z=-2/27, P<0/05$). بدین معنی که متغیرهای احساس اثربخشی سیاسی، باور به مردسالاری، باور به سقف شیشه‌ای و وجود کلیشه‌های جنسیتی قادر به پیش‌بینی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان هستند ($P>0/05$ ، $Z=1/53$). مقایسه گروه‌ها نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار در واریانس تبیین شده میان آنهاست. در گروه زنان متغیرهای پیش‌بین سهم بیشتری در تبیین نگرش نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان دارند. برای زنان باور به مردسالاری و وجود سقف شیشه‌ای بیشترین تأثیر و برای مردان باور به مردسالاری و وجود کلیشه‌های جنسیتی بیشترین نقش را در نگرش مثبت نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان دارد.

جدول ۳. تحلیل فرضیات

فرضیه	عنوان	آزمون مورد استفاده	نتیجه
فرضیه اصلی	به نظر می‌رسد الگوی پیش‌بینی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان در بین دانشجویان زن و مرد تفاوت معناداری دارد.	رگرسیون همزمان چندگانه آزمون Z فیشتر ضریب همبستگی پیرسون	تأیید
فرضیه فرعی اول	بین وضعیت اجتماعی - اقتصادی و نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان رابطه معناداری وجود دارد.	زن ($r=0/04, P>0/01$) مرد ($r=0/06, P>0/01$) ($Z=-0/19, P>0/05$)	عدم تأیید
فرضیه فرعی دوم	بین احساس اثربخشی سیاسی و نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان رابطه معناداری وجود دارد.	زن ($r=0/43, P<0/05$) مرد ($r=0/29, P<0/01$) ($Z=1/53, P>0/05$)	تأیید
فرضیه فرعی سوم	بین باور به مردسالاری و نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان رابطه معناداری وجود دارد.	زن ($r=-0/58, P<0/01$) مرد ($r=-0/37, P<0/01$) ($Z=-2/60, P<0/01$)	تأیید
فرضیه فرعی چهارم	بین باور به سقف شیشه‌ای و نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان رابطه معناداری وجود دارد.	زن ($r=-0/52, P<0/01$) مرد ($r=-0/34, P<0/01$) ($Z=-2/11, P<0/05$)	تأیید
فرضیه فرعی پنجم	بین وجود کلیشه‌های جنسیتی و نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان رابطه معناداری وجود دارد.	زن ($r=-0/50, P<0/01$) مرد ($r=-0/35, P<0/01$) ($Z=-2/27, P<0/05$)	تأیید

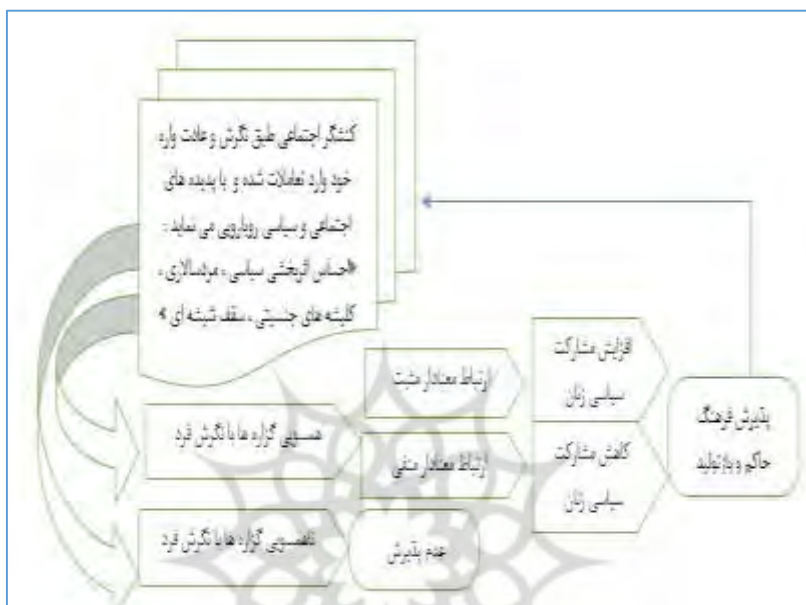
منبع: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

مشارکت سیاسی زنان، انواع مختلفی دارد و مشارکت سیاسی منفعلانه تا فعال را دربر می‌گیرد. مشارکت سیاسی منفعلانه زنان را می‌توان با شاخص‌هایی نظیر «داشتن رفتار سیاسی متفاوت نسبت به مردان، مشارکت سیاسی کمتر، مشارکت سیاسی در حد رأی دادن، تابعیت از پدران و شوهران در امر سیاسی، ...» در نظر گرفت. در مقابل مشارکت سیاسی فعال زنان با شاخص‌هایی همچون «مشارکت سیاسی آگاهانه و برنامه‌ریزی شده، تصدی مناصب سیاسی رده بالا، کاندیداتوری نمایندگی مجلس شورای اسلامی، کاندیدای ریاست جمهوری، ...» در نظر داشت. چگونگی شکل‌گیری نگرش افراد تحت تأثیر ساختمان ذهنی‌شان می‌باشد. ساختمان ذهنی هم جهان اجتماعی را تولید می‌کند و هم خودش تولید شده جهان اجتماعی می‌باشد. طبق نظر بوردیو، ساختمان ذهنی یک ساختار ساختاردهنده است و به صورت «دیالکتیک ملکه ذهن شده عوامل خارجی و خارج شدن عوامل درون ذهنی» توصیف می‌شود (بوردیو، ۱۹۹۸: ۷۲). بوردیو از آن با نام عادت‌واره یاد می‌کند و معادل آمادگی در نظر می‌گیرد که عامل انسانی طی فرایند یادگیری و جامعه‌پذیری در طول زندگی کسب کرده و در برابر موقعیت‌های مختلف اجتماعی با شیوه‌های معین واکنش نشان دهد. عادت‌واره بر این موضوع تأکید دارد که ما چگونه سرگذشت خود را به دوش می‌کشیم و با شرایط فعلی تطبیق می‌دهیم و تصمیم می‌گیریم به گونه‌ای خاص کنش داشته باشیم (گرنفل، ۱۳۸۹: ۱۰۷). فرهنگ سیاسی حاکم در هر اجتماع، باورها و ارزش‌های خاصی را عرضه می‌نماید و می‌تواند فرهنگ مردسالاری، کلیشه‌های جنسیتی، تبعیض و نابرابری‌های جنسیتی را دربر داشته باشد و در کنار سایر گزاره‌ها از طریق جامعه‌پذیری درونی نهادینه شود و در رفتار سیاسی افراد بروز نماید. کنشگران در تعاملات خود در مواجهه با یک پدیده یا گزاره اجتماعی، در صورت همسویی بین نگرش و گزاره اجتماعی، پذیرش و بازتولید

اجتماعی را پدید می‌آورند و در صورت ناهم‌سویی و مغایرت بین نگرش و پدیده اجتماعی، آن را رد می‌کنند و نمی‌پذیرند و بعضاً در مواجهه اجباری، به جرح و تعدیل آن می‌پردازند.

شکل ۳. نتیجه گیری

منبع: یافته‌های پژوهش

این تحقیق به بررسی نگرش دانشجویان نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان پرداخته و نتایج نشان داد نگرش دانشجویان زن و مرد نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان تفاوت معناداری دارد. سه نهاد خانواده، آموزش و رسانه در فرایند جامعه‌پذیری و القای باورهای تبعیض‌آمیز بین دختران و پسران مسئول بوده و این فرایند را از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌سازند و نابرابری‌های ایجاد شده بیش از آن‌که منشا قانونی داشته باشند، سرچشمه در کلیشه‌های جنسیتی داشته و از طریق سه نهاد مذکور بازتولید و قوام می‌یابند (نیازی، ۱۳۹۳: ۱۸۲). در ابتدا افراد با نگرش‌های سنتی و جامعه‌پذیری سیاسی (که از خانواده، مدرسه و اجتماع) کسب کرده‌اند وارد عرصه دانشگاهی شده و با پدیده‌های اجتماعی و سیاسی مواجه می‌گردند. برخلاف تحقیقات (بشیریه، ۱۳۹۸؛ نادری، ۱۳۹۶ و ناصری و ناصری، ۱۳۹۵) همان‌طور که در این تحقیق اشاره شد بین

وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانشجویان و نگرش آنها نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان ارتباط معناداری وجود ندارد. این نتایج بر این موضوع تأکید دارند که نگرش دانشجویان زیر سایه فرهنگ مردسالاری و وجود کلیشه‌های جنسیتی قرار دارد که این موضوع در دانشجویان زن و مرد تفاوتی ندارد. هرچند دانشجویان زن، درک و تجربه بیشتری داشته‌اند. این موضوع طبق نتایج مطالعه بروجردی (۱۴۰۰) حتی در منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در جمهوری اسلامی، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز مشهود است که شرایط درون خانواده و محیط اجتماعی برای مشارکت زنان در احزاب در نظر گرفته شده است. همین‌طور با نتایج ماندیت مرا و یکتا (۲۰۲۱) و رای (۲۰۲۰) نیز همسو است که نشان دادند تفکرات مردسالارانه و کلیشه‌های جنسیتی بر مشارکت سیاسی زنان موثر است. طبق نتایج به‌دست آمده دال بر عدم معناداری رابطه وضعیت اقتصادی دانشجویان و نگرش به مشارکت سیاسی می‌توان گفت دانشجویان با وجود بهره‌مندی از پایگاه اجتماعی-اقتصادی همچنان شرایط قبل را دنبال کرده و تغییر نگرشی نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان از خود نشان نداده‌اند که نتیجه آن طبق آمار مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۲۰)، شکاف روزافزون جنسیتی شده است. به‌نحوی که ایران در بین ۱۵۳ کشور در رتبه ۱۴۵ قرار دارد و پر کردن این شکاف نیازمند برنامه‌ریزی و بسترسازی جامع برای برابری جنسیتی در مشارکت سیاسی است (رجبی‌نژاد و کریمی دستفانی، ۱۳۹۸: ۱۱). برابری جنسیتی به معنای حضور حداکثری زنان در کاندیداتوری پارلمان، حضور در معاونت‌های کلان سیاسی و قرارگیری در رأس هرم قدرت می‌باشد.

امروزه زنان به‌دلیل گسترش آموزش عالی، حضور حداکثری در دانشگاه‌ها دارند. اما برخلاف انتظارات، مشارکت سیاسی فعالی از خود نشان نمی‌دهند و سهم حداقلی از خود به نمایش گذاشته‌اند. طبق نتایج به‌دست آمده، حضور در دانشگاه نگرش آنها را نسبت به مشارکت سیاسی فعال زنان، مثبت نکرده است. این موضوع با نتایج بررسی‌های صادقی فسایی و خادمی (۱۳۹۴) نیز همسو است که بیان داشتند مشارکت سیاسی با رویکرد وجود کلیشه‌های جنسیتی و تسلط فرهنگ مردسالاری علیه زنان ادامه دارد. مشارکت زنان در تمامی زمینه‌ها نه تنها دارای بدنه و مدلی نظام‌مند نمی‌باشد. بلکه تحت تأثیر فضای گفتمانی ساختار حاکم قرار دارد. همان‌طور که

در این بررسی بیان شد وجود سقف شیشه‌ای یکی از مواردی است که با مشارکت فعال سیاسی زنان در ارتباط بود و این را شفقی و همکاران (۱۳۹۹) نیز بیان کرده‌اند که اگرچه زنان نسبت به گذشته نیروی تأثیرگذار و فعالی شده‌اند. اما کماکان موانع و فشارهای ساختاری و اجتماعی در باب ایجاد سقف شیشه‌ای به دلیل لایه‌های هژمونی پذیرش قدرت همچنان ادامه دارد و نمی‌توان امیدوار بود که دانشجویان به دلیل پایگاهی که دارند منجر به تغییرات مثبت در این زمینه شوند. به نقل از صادقی فسایی و خادمی (۱۳۹۴) قرائت تک‌بعدی از مشارکت سیاسی زنان که منجر به سیاست‌زدگی می‌شود نیازمند نگرشی مبنایی و اصولی است تا بتوان از تمامی نیروها و پتانسیل‌های اجتماعی بهره‌مند شد. بنابراین لازم است در سطح کلان و خرد تغییراتی داشته باشد. تغییر نگرش بدون عملی نشان داده شدن آن، چندان قابل پذیرش نیست. این‌که زنان تنها در زمان‌هایی که لازم است و به‌عنوان پوسته‌ظاهری (حضور صرفاً توده‌ای و نمایشی در پای صندوق‌های رأی) استفاده شوند همان قرائت تک‌بعدی است. کنار گذاشتن نگرش جنسیتی به مشارکت سیاسی و شکستن سقف شیشه‌ای منوط به تحولات توأمان در سطح کلان و خرد است.

منابع

- آبوت، پاملا و والاس، کلر. (۱۳۹۷). جامعه‌شناسی زنان. ترجمه منیژه نجم عراقی. تهران: نشر نی، چاپ سیزدهم.
- ارونسون، الیوت. (۱۳۸۱). روانشناسی اجتماعی. ترجمه حسین شکرشکن، تهران: نشر رشد.
- اعزازی، شهلا. (۱۳۸۰). خشونت خانوادگی: زنان کتک خورده. تهران: نشر سالی، چاپ اول.
- باستانی، سوسن. (۱۳۸۶). جنسیت و فرهنگ، ارزشها و نگرش‌ها. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، چاپ اول.
- بروجردی، اشرف. (۱۴۰۰). درآمدی بر جایگاه زنان در مناصب قدرت. پژوهشنامه زنان، ۱۲(۳)، ۲۱-۳.
- بشیری، حسین. (۱۳۹۸). موانع توسعه سیاسی در ایران. تهران: گام نو.
- بشیری، حسین. (۱۳۹۷). جامعه‌شناسی سیاسی: نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی. تهران: نشر نی.
- بورديو، پیر. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. ترجمه حسین پویان و افشین خاکباز. تهران: نشر شیرازه، چاپ سوم.
- بیسلی، کریس. (۱۳۹۷). چستی فمینیسم: درآمدی بر نظریه‌های فمینیستی. ترجمه محمدرضا زمردی. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- پناهی، محمد حسین. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی زنان. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ اول.
- پیشگاهی فرد، زهرا و زهدی گهرپور، محمد. (۱۳۸۹). بررسی جایگاه و نقش زنان خاورمیانه در مشارکت سیاسی. زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)، ۱(۱)، ۴۴-۲۵.
- توسلی، افسانه و سعیدی، وحیده. (۱۳۸۹). تأثیر اشتغال زنان بر ساختار قدرت در خانواده‌های شهر ایوانکی. زن در توسعه و سیاست، (پژوهش زنان)، ۹(۳)، ۱۴۹-۱۳۳.

- خواجه سروی، غلامرضا. (۱۳۹۴). عوامل موثر بر جامعه‌پذیری سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ایران. *جستارهای سیاسی معاصر*، ۶(۱۸)، ۵۵-۳۱.
- رجبی‌نژاد، مهسا و کریمی دستفانی، طاهره. (۱۳۹۸). شاخص شکاف جنسیتی ۲۰۲۰ در ایران و جهان. معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران. ریتزر، جورج. (۱۳۸۴). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- سفیری، خدیجه و منصوریان راوندی، فاطمه. (۱۳۹۴). کلیشه‌های جنسیتی و سلامت اجتماعی. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۳(۲)، ۶۶-۳۷.
- سید امامی، کاووس. (۱۳۸۹). مشارکت سیاسی دانشجویان: ارزیابی برخی از پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت سیاسی. *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۲(۶)، ۵۲-۳۳.
- شفی، آرزو، اعتباریان، اکبر و ابراهیم‌زاده دستجردی، رضا. (۱۳۹۹). الگوی تفسیری پیامدهای سقف شیشه‌ای برای زنان با تأکید بر لایه‌های هژمونی پذیرش قدرت. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۸(۴)، ۱۲۶-۶۹.
- صادقی فسایی، سهیلا و خادمی، عاطفه. (۱۳۹۴). فراتحلیل چهارده پژوهش در موضوع اشتغال زنان. *زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)*، ۷(۲)، ۲۵۶-۲۴۳.
- صفری، علی و فروغی ابری، معین. (۱۳۸۹). سقف شیشه‌ای و راه‌های شکستن آن برای زنان در ایران. *تدبیر*، ۲۱۷، ۴۸-۴۴.
- علمی، محمود. (۱۳۹۹). مشارکت و توسعه: برخی عوامل اجتماعی-فردی مرتبط با مشارکت شهروندان شهر تبریز. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۲(۳)، ۱۰۲-۹۳.
- غلامزاده، داریوش.، حق‌شناس کاشانی، فریده و محمدخانی، فاطمه. (۱۳۹۴). تأثیر سبک رهبری بر باورهای سقف شیشه‌ای زنان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۳(۳)، ۲۷۵-۱۹۷.
- گرت، استفانی. (۱۳۹۶). *جامعه‌شناسی جنسیت*. ترجمه کتابیون بقایی. تهران: نشر نی، چاپ اول.
- گرنفل، مایکل. (۱۳۸۹). *مفاهیم کلیدی پیر بوردیو*. ترجمه محمد مهدی لیبی. تهران: نشر افکار، چاپ اول.

میرز، لاورنس اس.، گامست، گلن و گارینو، ا. جی. (۱۳۹۹). پژوهش چندمتغیره کاربردی (طرح و تفسیر). ترجمه حمیدرضا حسن آبادی، حسن پاشا شریفی، ولی الله فرزاد، سیمین دخت رضاخانی، بلال ایزانلو، مجتبی حبیبی. تهران: رشد، چاپ ششم.

میشل، آندره. (۱۳۸۳). جنبش زنان. ترجمه هما زنجانی زاده. تهران: نشر نیکا، چاپ اول.
نادری، احمد. (۱۳۹۶). فراتحلیل مشارکت سیاسی دانشجویان ایرانی: مطالعه اثربخشی عوامل تبیین‌کننده عینی، انگیزشی ذهنی، فرهنگی-اجتماعی و نهادی. *مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم/اجتماعی)*، ۲۴(۱)، ۲۹۰-۲۵۹.

ناصری، سهیلا و ناصری، محبوبه. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر نگرش دانشجویان نسبت به نابرابری‌های جنسیتی (مطالعه موردی: شهرستان مهران در سال ۱۳۹۴). *فرهنگ ایلام*، ۱۷(۵۳-۵۲)، ۹۸-۱۱۴.

نظری، مینا، علی حسینی، علی.، امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد.، پوررنجبر، مهدیه. (۱۳۹۳). بررسی رابطه جامعه‌پذیری و مشارکت سیاسی زنان. *پژوهش‌نامه زنان*، ۵(۹)، ۱۸۵-۱۶۱.
نیازی، محسن. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر نگرش به طرحواره جنسیتی نقش‌های خانوادگی، اجتماعی و حرفه‌ای زنان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۲(۲)، ۸۱-۱۱۶.

هاشمی، سهیلا و شهرآرای، مهرانز. (۱۳۹۳). بررسی باورها و ارزش‌های دانش‌آموزان، خانواده، و کتاب‌های درسی درباره تساوی جنسیت. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۶(۲)، ۴۶-۲۷.

هاید، جانت شیبلی. (۱۳۹۴). روان‌شناسی زنان. ترجمه: اکرم خمسه. تهران: نشر ارجمند، چاپ چهارم.

Abbott, P. & Wallace, C. (2018). An introduction to sociology: Feminist perspectives. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian)

Aronson, E. (2004). Social psychology. Tehran, Roshd Press. (In Persian)

Azazi, S. (2003). Family violence batterab women. Tehran: Published Salii. (In Persian)

Bashiriyeh. H. (2019). Ostacles to political development in Iran. Tehran. (In Persian)

- Bashirieh, H. (2016). Political sociology: The role of social forces in political life. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian)
- Bastani, S. (2007). Gender and culture, values and attitudes. Tehran: Research Center For Culture, Art And Communications. 1th Edition. (In Persian)
- Beasley, C. (2016). What is feminism? an introduction to feminist theory. Tehran: Roshangaran and Women's Studies. (In Persian)
- Berns, R. M. (2001). Child, family, school, community: Socialization and support. Fort Worth, TX, USA: Harcourt College Publishers.
- Bourdieu, P. (1988). Homo academicus. Stanford University Press.
- Broujerdi, A. (2021). An introduction to the status of women in positions of power Case study of women's situations in Islamic Republic of Iran. *Women Studies*, 12(37), 1-23. (In Persian)
- Chi, W. & Li, B. (2007). Glass ceiling or sticky floor? Examining the gender earnings differential across the earnings distribution in urban China, 1987-2004. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 243-263.
- Elmi, M. (2020). Participation and development: Some socio-individual factors related to the participation of the citizens of Tabriz. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 12(47), 93-102. (In Persian)
- Erickson, B. H. (2004). The distribution of gendered social capital in Canada. In: Flap, H. & Volker, B. (eds) *The Creation and Returns of Social Capital*. New York: Routledge
- Hashemi, S. & Shahraray, M. (2008). Students and families beliefs/values and textbooks contents on gender equality: Problem-Solving among secondary school female students. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 6(2), 27-46. (In Persian)
- Hyde, Janet Shibley. (2014). Half the human experience: The psychology of women. Tehran: Published Agah, 4th Edition. (In Persian)
- Gholamzadeh, D., Haghshenase Kashani, F. & Mohammadkhani, F. (2015). The influence of leadership style on the womens' glass ceiling beliefs. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 13(3), 197-275. (In Persian)
- Gorman, E. H. (2005). Gender stereotypes, same-gender preferences, and organizational variation in the hiring of women: Evidence from law firms. *American Sociological Review*, 70(4), 702-728.
- Grenfell, M. (2012). Bourdieu key concepts. Translator: Mohammad Mehdi Labibi, Tehran: Afkar Publishing. (In Persian)
- Jung, H. & Cho, J. (2020). Gender inequality of job security: Veiling glass ceiling in Korea. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 25(1), 79-89.
- Khajehsarvi, Q. R. (2014). Factors affecting the political socialization of Iranian public university students. *Contemporary Political Studies*, 6(18), 31-55. (In Persian)

- Leaper, C. & Friedman C. K. (2007). The socialization of gender. Pp 561-587 in Handbook of Socialization: Theory and Research, edited by Grusec, J. E. & Hastings, P. D. New York: The Guilford Press
- Meera, M. & Yekta, K. (2021). The challenges to political participation of women in Afghanistan: Historical and cultural perspectives. *Asian Studies*, 9(1), 65–91.
- Meyers, L. S., Gamst, G. & Guarino, A. J. (2019). Applied multivariate research: Design and interpretation. Tehran: Published Roshd. (In Persian)
- Michelle, A. (2004). Women's movement. Translation by Homa Zanzanjadeh. Tehran: Nika Publishing. (In Persian)
- Naderi, A. (2015). Meta-analysis of political participation of Iranian students: an effective study of objective, motivational, subjective explanatory factors. *Sociological Review*, 24(1), 259-290. (In Persian)
- Nasseri, S. & Naseri, M. (2016). Study of effective factors on students' attitudes toward gender inequalities (Case study: Mehran city in 2015). *Ilam Culture*, 17(52-53), 98-114. (In Persian)
- Nazari, M., Alihosseini, A., Emam Joome Zade, S. J. & Poor Ranjbar, M. (2014). The relation between social acceptance and women's political participation. *Women Studies*, 5(9), 161-185. (In Persian)
- Niazi, M. (2014). A study of social and cultural factors affecting attitudes towards the gender schema of family, social and professional plans of women. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 12(2), 81-116. (In Persian)
- Panahi, M. H. (2007). Sociology of women's political participation. Tehran, Published: Allameh Tabatabai University, First Edition. (In Persian)
- Pishgahifard, Z. & Zohdi Goharpour, M. (2010). A review of the status and role of women in the Middle East political participation. *Quarterly Journal of Woman Society*, 1(1), 25-44. (In Persian)
- Rai, S. (2020). Democracy, political participation and women: A study of Sikkim. Philosophy PhD Thesis, Department of Political Science, Sikkim University.
- Rajabi Nejad, M. & Karimi Dastfani, T. (1398). Gender gap index 2020 in Iran and the world. Deputy of Economic Studies of Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture.
- Ritzer, G. (2008). Contemporary sociological theory. Tehran. (In Persian)
- Sadeghi Fassaei, S. & Khademi, A. (2015). Women's employment in the last four decades studies: A meta-analysis. *Journal of Woman in Culture Arts*, 7(2), 243-256. (In Persian)

- Safari, A. & Foroughi Abri, M. (2010). Glass roof and ways to break it for women in Iran. *Tadbir*, 217, 44-48. (In Persian)
- Safiri, K. & Mansoirian Ravandi, F. (2010). Gender clichés and social health: A study on men and women from Tehran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 13(2), 66-37. (In Persian)
- Schumaker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. Routledge, New York.
- Seyed-Emami, K. (2007). The political participation of university student in: Some predictive indicators. *Journal of Political science Association*, 2(2), 33-52. (In Persian)
- Shafi, A., Etebariyan, A. & Ebrahimzadeh Dastjerdi, R. (2020). Interpretive model of glass ceiling consequences for women with an emphasis on hegemonic layers of power acceptance. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 18(4), 69-126. (In Persian)
- Stephanie, G. (2000). Gender (Society now). Translation by Katayoun Baqaei. Tehran: Digar Publication. (In Persian)
- Tavasoli, A. & Saeidi, V. (2011). The impact of women's employment on power structure in eyvankey families. *Women in Development & Politics*, 9(3), 133-149. (In Persian)
- West, S. G., Finch, J. F. & Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* (pp. 56-75). Sage Publications, Inc.

© 2022 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BYNC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نویسندگان

momontazery@yahoo.com

مریم منتظری

ایشان دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا هستند.

afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir

افسانه توسلی

ایشان عضو هیئت علمی و دانشیار گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا هستند.

Z.mirhosseini@alzahra.ac.ir

زهرا میرحسینی

ایشان عضو هیئت علمی و مدیر گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا هستند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی